

**Ōrigenus Tōn Eis Tas Theias Graphas Exēgētikōn Hapanta
Ta Hellēnisti Heuriskomena**

Origenes

Coloniæ, 1685

In Jeremiam.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-79869](https://nbn-resolving.de/urn:nbn:de:hbz:466:1-79869)

AD ORIGENIS COMMENTARIA

pturæ locos libr. 3. *οὐεὶ ἀρχῶν*, cap. 1. & libr. 7. in Epistol. ad Rom. sed sententia dissimili; illic enim ad boni operis susceptionem sufficere sibi liberum voluntatis arbitrium, ad ejusdem perfectionem divinæ gratiæ auxilium requiri statuit; qui fuit error Semi-Pelagianorum: hic vero ad comparandam virtutem, eandemque retinendam gratiæ subdio utroque opus esse docet. Unde adducor ad suspicandum has Origenis disputationes à Rufino interprete fuisse Pelagianismi aura afflata, quo ipse fuerat infectus. Quanquam non negamus nimis strictim gratiæ vires ab ipso quoque Origenem fuisse relectas, immo fuse id ostendimus in Origenianis.

P. 49.

Ἐν τῷ οὐεὶ ἀρχῶν] Vcl Origenem librariorum oficitantia corrupit, vel sua fecellit memoria; cum Jeremiam pro Michæa nobis exhibuit.

P. 50.

Ἐν τῷ οὐεὶ ἀρχῶν ἡρετῶν] Verte: *Hereticorum animos*, nam significationem vocabuli hujus, οὐεὶ ἀρχῶν, non fatis exprimit illud, *dissidentium*.

P. 51.

Ἐπιφανίου] Epiphanius Hær. 19. cap. 1. 5. & Hær. 30. cap. 3. Augustinus de Heret. Theodoretus, alii.

Φοροῦ ἔτι τὸ οὐεὶ ἀρχῶν, &c.] Epiphan. Hær. 19. cap. 1. ὁ οὐεὶ ἀρχῶν, οὐεὶ οὐδεὶς, φοροῦ μὲν ἀρχητικόν, εἰ καὶ οὐεὶ τούτον οὐδεὶς φοροῦσθεντος, οὐεὶ τούτον οὐεὶ τούτον οὐδεὶς, εἰ δὲ τούτον οὐδεὶς τούτον οὐδεὶς εἰ τούτον οὐδεὶς. Quos etiam simulatores esse docuit, cum ullum negaret esse crimen, si quis persecutio- nis tempore idola veneretur, dummodo mini- me id ex animo faciat; aut si quid ore tenus, non item animo profiteatur. Eadem fuit Ba- silidis doctrina, ut est apud Origenem Homil. 3. in Ezech. & Tract. 28. ac 29. in Matth. Idem scilicet Priscillianista, uti scriptum reliquit Augustinus, lib. de Hæresib. & alibi, eosque S. Petri exemplo confuravit, qui quamvis Christum ore te- nus, non etiam corde negasset, graviter ta- men peccavit, peccatumque amara peni- tentia emendavit.

Ἐπιφανίου τῷ φίλῳ, &c.] Qui tamen is fortasse erat, quem ab Elxæo ipso Elcefa- rum antesignano lucubratum fuisse tradit Epiphanius Hær. 19. cap. 1. his verbis: *στηργάζεται δὲ τοῦ Καίρου οὐδὲν τῷ προφητείᾳ, οὐδὲ τῷ οὐεὶ φίλῳ*. Librum quendam velut Pro- pheticō spiritu afflatus edidit, divina scilicet sapientia plenum.

IX CANT. CANTICORUM.

P. 52.

Ἐκ τῷ οὐεὶ τῷ φίλῳ, &c.] Sequens fragmen- tum aliquantis per deformatum reperias in Homilia secunda ex illis quatuor, quæ cum

Prologo in Editione Latina Origenis re- periuntur.

ἱλαρὸς γάρ τις] ἡλικὸς apud Christianos au- tores cum significat, cuius animus curis terrenis implicatus, & humi afflictus ad cœlestia nunquam se erigit.

παλλωφίλος τούτοις] Amica luto sus. Horat.

IX JEREMIAM.

προσδιότι τὸ ερπετόπορον] Verte: *predicit ei quod sibi propositum est.* P. 53.

Ἐτι τρεῖς ἡμέραι καὶ &c.] Ita LXX. & Arabs: ab Ebraea, & Jonathan, & Syrus & Vulgata habent, *quadraginta*, quæ fecutus est Hiero- nymus in suis ad *Jonam* Commentariis.

Ἄτερτον, εἰν μὲν προσέχη τῷ διαρρήσι, μηδὲ ἔτετρτον τὸ Κέλυπον. Negativam particu- lam non agnoscit Hieronymus, & sic legit: *ἴαν προτέρη τῷ ἀναγνώσει τῷ ἑπτάτῃ* optimè, sic enim in fine periochæ hujus: *ἴαν προτέρη τῷ ἀναγνώσει*. Legendum quoque in Hiero- nymo: *dicere potest, non, discere.*

ἀλεραῖον προφήτης, &c.] Quin & Adamo ipse P. 55. locum inter Prophetas tribuit Origenes Commentarii in Cantic. *Inter Prophetas an- tem numeratur & Adam, quia magnum mysteri- um prophetavit in Christo & in Ecclesiæ, di- cens: Propter hoc relinquat homo patrem suum & matrem suam, & adhærebit uxori, & erunt ambo in carne una.* Evidenter enim de his dictis ejus dicit *Apollodus*, *quia mysterium hoc magnum sit; ego autem dico in Christo, & in Ecclesiæ.*

καὶ τὰ φῶλα τὰ ἐν ταῖς φυλαῖς] Hieronymus P. 56. *μοῦν: per varia delicia: legerat: καὶ τὰ φῶ- λα, καὶ τὰ ταχυράφοις* contractum vel Corde- rio, vel librario frauduit.

Ἐγὼ δὲ τὰ διαφύποτα καὶ κρήται] Hic lapsus P. 58. est Hieronymus: *Scit enim ab his differentias, scit meliora, scit Dominus eos qui ejus sunt.*

Verte: Νούτιον enim præstantiora & meliora,

διὰ τοῦ λαλεῖν ἀσφατοίς, &c.] Hic valde P. 58. luxata erat Hieronymi scriptura: *Scio qua- dam isto sermone mortali vix eloqui terribri- bus, &c. quæ restituimus. In frequentibus: ἐχοδιάκανθον τὸ διό, λέπιον τὸ διό, eran- dum videtur duplex illud τὸ διό, utpote peregrinum, quodque Hieronymus non agnoscit.*

πατέλετό τὸ ἐπισταμαι λαλεῖν] Et Hiero- P. 59. nymus, & sententia ipsa reclamant huic le- ctioni; lege: *ιπισταμαι το.*

καὶ ἄπται, οὐ οὐ, &c.] Hieronymus. *Et dixi: Qui P. 60. es.* Atius sua Jeremias interpretatione: *Et dixi, A, a, a, Domine Deus.* Hic nempe LXX. istic Ebraica fecutus est. Corderius autem: *Et dixi, O on.* Ita quidem vertere de- buit.

OBSERVATIONES ET NOTÆ.

II

buisset, si legisset ὁ ἦν, quemadmodum antiquissimæ ἡ ἔditiones habent; at cum legerit, ὁ ἦν, ita ut Theodoretus & Complutenses legunt, & revera legendum est, ut ex Exod. 3, 14, constat; vertere debuit, *Qui es.*

P. 61. ἐγένετο πρότερον ἡ ἡράκλειον ἔργον] Legebat Hieronymus: ἐγένετο πρότερον ἡ ἡράκλειον ἔργον quod verum est. Non absurdè crediderit aliquis Commentaria Origenis in Matthæum hic significari, in quorum XI. Tomo locutus hic, qui habetur Matth. 13, 57, prolixè explanatur. Quamvis enim in Matthæum Tomos elucubrare jam sexagenario major Origenes incepit; non prius tamen Homilias illas ad populum habuit; nam ex eo Homiliarum genere sunt, quas cum ex tempore funderet, post sexagésimum annum à Notariis in literas referri permisit, quod ante semper vetuerat. Vide Eusebium lib. 6. Hilt. cap. 36. Fidem quoque huic conjecturæ facit vocula, πρότερον, quæ non, pridem, ut à Corderio, sed, nuper, verenda est, ita ut veritatem Hieronymus: circa idem quippe tempus in Matthæum scriptis, & Homilias suas ex ore concionantis excipit passus est.

τὸ δὲ ἐν τῷ σεραφίῳ.] Hieronymus: neque unum ex Seraphim: legebat ὡδί, quod verum est, & ex Isaiae 6, 6, fatis extat.

τὸ δὲ παντούς τον, ὁ, &c.] Lege: τὸ ἐτούτου παντούς τον, ὁ τοις οἰστείαις ἐπειζων τοις θεοπονεοι τον τοι λέρους; Hieronymus autem sic videtur legisse: ὁτις ἐτούτου παντούς τον, ὁ, &c. absque interrogatione, & aliquid præterea supplexbat, quod respondebat το, opus habet.

P. 62. ὁ λέσχοι τοι το 3:6] Hæc ex Hieronymi interpretatione temporis diuturnitas erat.

P. 63. τηλαποθνήσκων, &c.] Hinc longe recedit Hieronymus. Quod autem habet, impofibile est quod semel viviscavit Deus, aut ab eo ipso, aut ab alio occidit, sic interpretator, cum qui vita æterna participes a Deo factus est, tam firmis à Deo foveri auxiliis, ut eam nequaque possit amittere. Interpretationem nostram sequentia confirmat, in quibus ad resurrectionem mortuorum ista referuntur. Quomodo autem in futura vita Beati à lapsu contineantur, sic tradidit ipse Origenes libri, in Epist. ad Rom. Quid autem, quod infuturis sæculis teneat arbitrii libertatem, ne rursum corruiat in peccatum, brevi nos sermone Apolonus docet dicens: *Charitas nunquam cadit.* Idcirco enim & fide, & spes major charitas dicitur, quia sola erit per quam delinqui ultra non poterit. Si enim in id anima perfectionis ascenderit ut ex toto corde suo, & ex tota anima sua, & ex totis viribus suis dilitat Deum, & proximum suum tanquam seipsum ubi erit peccati locus: Et paulo post; Et ideo

merito charitas, qua sola omnium maxima est, omnem creaturam continebit à lapsu, tunc cum erit Deus omnia in omnibus.

ταῦτα εἰ νομεῖσθαι εἰ ταλαπωροὶ &c.] Basiliianos, Valentinianos, Cerdonianos, Marcionitas, aliosque ejus farinæ Hæreticos fuggillat. Origenes in Matth. 19, ζητήσεις δε πάντα τοῦ ἀγαθότερον: αὐτὸς πνεῦμα τοῦ τοῦ οὐρανοῦ εὐαγγελίον αὐτοῦ, ἀντὶ τοῦ πολεμού τοῦ τοῦ οὐρανοῦ, τοῦ καταρρεύσαντος αὐτοῦ, ἀντὶ τοῦ πολεμού τοῦ τοῦ οὐρανοῦ, τοῦ εἰσιστορεύσαντος, εἰς τὸν τοῦ τοῦ οὐρανοῦ πονηρὸν εἰδος δὲ τοῦ τοῦ πατέρος, εἰς τὸν τοῦ τοῦ οὐρανοῦ. Queres autem, quomodo bo-

mitatem illius existimarent, que ab ipsis minime intelliguntur, qui Deum Legis quantum in se est, calumniantur; cumque hec criminantur nomine, quo ne hominem quidem reprehendere promittunt. Sic enim animum meum induco non minus id Dei bonitatem significare: Ego occidam, atque illud: Et ego vivere faciam: Item & hoc: Percutiam, hanc secus ac; Etego sanabo. Idem Homil. 17. in Luc. Ajutentum (Valentiniani) Ecce Deus Legis & Prophetarum, vide quid sit. Ego, inquit, occidam, vivere faciam; percutiam, & ego sanabo; & non est qui eruat de manibus meis. Audient, occidam, & non audiunt, vivificabo; audient, percutiam, & audire contemnunt. Et ego sanabo. Istimodi occasionibus Creatorem calumniantur.

τὸ πλήθυνε σταύτη πόνον] Hieronymus: & multiplicaveris tibi herbam pœam: & tota hac Homilia, πόνον, non aliter veritatem, quam pœam, at Ebræa habent Jerem. 2, 22. בְּרִירָה, ubi id LXX. reddiderunt, πόνον, Hieronymus, herbam borith. Ita Malachia 3, 2. בְּרִירָה, vertunt LXX. πόνον πλανώσαι, Hieronymus, herba fullonum. Quid sit בְּרִירָה, multifariam disputatur: alii in mega esse volunt, & quidquid detergendi facultate pollet, a בְּרִירָה, expurgare; Syrus exponit, sulphur, alii, saponem; alii, σπέσιον, herbam a Latinis lanaria dicunt, sive radiculam; alii herbam eam quæ saponaria appellatur, quaque expurgandis, & detergendis pannis utuntur fullones. Verisimilima hæc est postrema sententia, quam tuerit Hieronymus in Jerem. 2, 22. Pro herba בְּרִירָה, inquit, quam nos ut in Ebræa posita est, verimus, LXX. translulerunt, πόνον, ut significarent herbam fullonum, quæ juxta ritum provincia Palestine in virientibus & humectis nascitur locis; & ad lavandas fordes candē vim habet, quam & nutrīt. Matthæus Sylvaticus in Pandectis, voce, Fullones: saponaria vocatur herba fullonum, quod ex calavant, & abſurgunt pannos fullones, bo-

B 2 rich,

rit, burith, ita & in Borich, & in Guaiso; ita & R. Jona. Unde dubitandum minime est, quin cum *ries*, *herbam*, reddiderunt LXX. Saponariam herbam intellexerint; quam cum propria voce appellare non possent, generali, *πάσαν*, nuncuparunt; utpote cuius in detergendis vestibus tritissimus esset & notissimus ulsus, dubioq; locum non relinqueret. Theodoretus in hunc locum: *πάσαν*, τὰ δῶδι γῆν φύεται πύραυλος ἀναψεῖ. *Herbam* appellat, quia detergens in prædicta è terra proveniunt. Porro ex *παία* factum est Rabbinicum, *רַבְבָּה*, quod Rubiam tintororum significat. Usurparunt quoque Arabes: Graeci credunt, ἐρυθρόπανον. Hinc Philo in libro, τὸ ὁ ἔριθρον ἀπλόπονος: φούα δὲ ἐρυθρός ἐρυθρεύεται. Origenes Homil. 2, in Exod. *Phua*, quia apud nos Rubens vel *Verecunda* dicit potest. Hieronymus de Nom. Ebr. in Exod *Fua, rubrum.*

locus enim sanus est & integer.
στονίκη αἰχνύντες] Verte: ne dura pudore af-
ficiuntur. P. 79.
ταῦτα ταῦτα Μεταποίησε 810. 1. 2. 3. 4.

tau^ν τα^ρ d^έ M^όρ^για^πόλ^ε, &c.] Ita & Vatican.
Cod. Legendum conjicit Ghisler. ^{τα^ρ τα^ρ τα^ρ τα^ρ}
τα^ρ d^έ M^όρ^για. Malim: τα^ρ τα^ρ α^λ M^όρ^για πολ^ε το^ν.
χάροντα^ν αιτ^εσ^τ, θε^στα^ρ θε^στα^ρ αιτ^εσ^τ.

hūas dū ātēin pōien, &c.]) Cod. Vatic. hūas
dē eīn pōien ibi Ghislerius: m̄ supplem P. 80,
patet ex re ipsa; & babetur in fragmto hujus
Homilia, quod est in Cateena Graeca Vaticana.

καὶ ἐξ ἔτον ὁ θεός] Ita Cod. Vatic. At Ghis. P. 81.
Ierius legit: καὶ δυναὶ ὁ θεός.
πρὸς οὐ πατέται, &c.] Ita Vatican. Codic. P. 83,
Ghisler. πρὸς πλεῖς πατέται.

‘αράρειμι ἀν ;] Videntur hæc legenda ci-
tra interrogationem.

μεμνημαι τὴν πρόσων, &c.] Homilia nempe
quara: ἵστε ὑμεῖς ιερά, ιερά δὲ θια τὸ σωτῆρα ἐξ. P. 84.
ιερά θυλῆς ἀνατείλαντο.

sequentibus in Vaticano Codice hæbant; quæ ita distinguebat Ghislerius;

P. 66. τάχα νῦν εὐπολῶ τὸ λόγον, ἐν πνεύματι ἀγαπᾷ
τοῦ] Post hæc verba, ista per Typographorum incuriam omisæ sunt: ἐχόντις τὸν
τὸν πνεύματος τὸν λόγον τοῦ, sine quibus sensus
constare non potest. Contrarium porro
docet Origenes Homil. 24. in Luc. eos ni-
mirum duntaxat igneo flumine à Christo
baptizatum iri, qui aqua & spiritu fuerint
baptizati, & purgatione egerint. At Ho-
mil. 6. in Exod. & Homil. 25. in Num. &
Hom. 3. in Psal. 36. unumquemque igne
purgandum pronuntiat, ut a nobis fusius in
Origenianis explicatur.

P. 67. εἰ γὰρ πάσον ἀεὶ ἐν ἔρμος ἔστι, καὶ πάσον ἀεὶ ἐν τῷ
γῇ μεχερούμενον] *Verba haec in Editione Ghis-
lerii per incuriam prætermissa sunt.*

P. 70. τὸν δὲ τὸν ἴσοραμ, καὶ τὸν ἀπότομόνθα] Hieronymus: *Sicut in exiſti duos populos, Iſraēl, & Gēniūm; tententum reſtituit, a verbis diſceſſit. Origenes paulo inferius: ἐπειδὴ μετειδέδα, ιδίᾳ ἡ διὰ τὸν τοπὸν εἰς ιδίᾳ φυλὰς ἀνατειλαντεῖ, & Homil. 9. ἀνδρες ιδίαμηνς ἐστρόψαντει τὸν χριſτὸν. φροντίδων γαρ ὅτι εἰς ιδίᾳς ἀνατειλαντος οὐκέτι οὐδὲν. & Homil. 16. ἀλλὰ τὸν ιδίῃς οὐς πολλὰς ἐδίειραμψ. ιδίᾳ τροποῖς λεγόμενος τὸν χριſτὸν, ματθὼν αἱματίᾳ ιδίᾳ οὐκέτι, τὸν πεινεύοντα έπει τὸν χριſτὸν τὸν οὐκ Φυλῆν ιδίᾳ.*

P. 72. τοὺς συληράν ἢ λιθίνους] Ita emendo, vel sic,
τοὺς λιθίνους, cum præferat editio Corde-
riana. τοὺς συληράνους.
P. 75. τοὺς συληράν] Ita &c Cod. Vaticanicus

P. 75. ὅτι οὐ μετὸν πολλα] Ita & Cod. Vaticanus.
Legi: ὅτι οὐ μετὸν πολλα.

P. 76. ἵδιον στελλον οὐκεῖ, &c.] Ghislerius legit:
ἵδιον στελλον οὐκεῖ ita & Complutenses

οὐδὲ ἡμεῖς ἔστιν οὐδεὶς: ita & Complutenses,
& Syrus. Sixtina Editio habet: ἀρρενοῦντος
ημεῖς, quod secutus est Arabs.

P. 77. *ῳδὲ τινων πορέτον πάσαν*] Codex Vaticanus
habet: *ῳδὲ τινων πάσαν* legendum conjicit
Ghisleius: *ῳδὲ τινων, ὅτι θεοῖς πάσαν*.

ὑπολαμβάνοντος οὐ ἀνταντεῖ λατρεύοντες] Frustra
hunc locum sollicitat Ghislerius, & legen-
dum putat: ὑπολαμβάνοντος αὐτανταντεῖ λατρεύοντες,

OBSERVATIONES ET NOTÆ.

hunc morem ab Abraham accepit, non credebat, varia Horatii Scholia est à hanc consuetudinem quia, *imminuti sunt, quia cuius legibus reguntur, is (lego, medici talis) effnotabilis, omnes circumis Colchos, Ægyptios, secandi præputii con-* Cutha. Præterea ut Cutham deportatos satemur Israëlitas; quid Cuthæ commune, cum Cytae Colchis urbe: Josephus Cutham esse scribit Perfidis regionem. Eadem nempe illa est ac Sufis, seu Cisflia, quæ וְ in factis Literis dicitur: Chaldae צָדְקָה appellant. Vanæ ergo illæ sunt Scaligeri conjecturæ, neque ex hac Israelitarum deportatione ad Colchos manavit circumcissionis ritus, quem ab Ægyptis Colchos, ut diximus, haustæ Diodorus prodidit.

Moy. & Prog. scripfit: *Pellicula, inquit, imminuti sunt, quia Moses Rex Iudeorum, cuius legibus reguntur, negligientia medicinalis (lego, medicitalis) effectus, & ne solus effet notabilis, omnes circumcidit voluit. Herodotus Colchos, Aegyptios, & Aethiopes hanc secundi praepuiti consuetudinem $\alpha\tau\alpha\tau\kappa\mu$ s fervalle scribit, camq; ex Aegypto in Phoeniciam & Syriam vel ipsi Phoeniciis & Syris fatentibus profusisse: indidemque Abramum eam in suos transtulisse nonnulli crediderunt. Strabo quoque Iudeos Aegyptiis & originem sumam & circumcisionis ritum debere prodit lib. 17. idemque hoc scripsisse Celsum tra-*

orig. lib. 17. facinique in tempore Contra ex-
ist. Cof. dit Origenes. Alii circumcisione tot
gentium usu celebratam, civili ritu ac poli-
tico primum introductam putant, ad pra-
cavendam scilicet lepra luem, quæ e for-
ibus sub praeputo succrescentibus ori-
oleret; at à Deo nihilominus Abrahamo
traditam, ut quod aliis in orbi antidotum,
illi, ipsiusque posteris morbi antidotum si-
mul, & divini feederis signum esset: ita non
circumcisitionem solum, sed pleraque Moy-
sis præcepta sanitatis præscriptis accom-
modata est. Ego vero circumcisitionis man-
datum à Deo primum Abrahamum, ab A-
brahamo, ipsiusque nepotibus reliquas
gentes accepisti opinor: & ab Ismaële qui-
dem, & Cetura filiis Arabes, vicinosq; po-
pulos; inde Troglodytas, Arabicam gen-
tem; ab Arabibus quoque, vel ipsis etiam
Istaclitis Ægyptios & Æthiopes; ab Ægy-
ptis Colchos, quos circumcisione suam
tanquam Ægyptiac originis argumentum
proferrunt Diodorus lib. 1. Ab ipso

*Artip. 4. Moyse circumcisio[n]em accepisse Æthio-
pestestatur Artapanus. Sed Chusitas apud
Enoch. 9. cap. 17. de pra-
part. 19. Æthiop. 11.*
Ex Scal. in Propt. 1. 1. Eti. 11.
Moyse circumcisio[n]em accepisse Æthiop. pestestatur Artapanus. Sed Chusitas apud quos uxorem duxit, habuit pro Æthiopibus, cum essent Arabes Madianitæ. Colchos tum titu[lo] hoc imbutos fuisse viderunt existimasse Scaliger, cum Israëlitas Salmanasar Samaria depulso in alias regiones deportavit; propterea quod Cyraam Colchidis urbem eos transtulenter, inde Cuthæos di[cti]os fuisse vult quos in eorum locum circa Samariam collocavit. Quæ, si vera loquias est, tanto viro parum digna sunt; sic enim hebetur 4. Rég. 17. *Translatus q[ui] est Israël deterrauit in Assyriis, usq[ue] in diem hanc.* Adduxit autem Rex Assyriorum de Babylone, & de Cutha, & de Avath, & de Emath, & de Sepharvaim; & collocavit eos in civitatibus Samariae pro filiis Israël. Vides alio traductos Israëlitas; in Assyriam nimurum; Cuthæos aliunde acceritos, nempe in Babyloniam, & in

Cutha. Præterea ut Cutham deportatos sat-
teremur Israélitas; quid Cuthæ communie,
cum Cytae Colchidis urbe? Josephus Cu-
tham esse scribit Perfidis regionem. Ea-
dem nempe illa est ac Sufis; seu Cisfla, que
et in scriptis Literis dicitur: Chaldaeη
appellant. Vanæ ergo illæ sunt Scaligeri
conjecturæ, neque ex hac Israélitarum de-
portatione ad Colchos manavit circumci-
sionis ritus, quem ab Ægyptis Colchos, ut
Ioseph. lib.
9. cap. 16.
Antiq.

diximus, haufiſe Diodorus prodiſit.
ei γέ τι καρδια τινα έχει, &c. &c. | Origines in P. 86.
Johann. Tom. 2. οὐκέποτε εἰ διά τον εν μετρ
τη καρδια την τοιούτην την καρδια, εν δε τη καρδια
το ηγεμονικόν, Ε οὐκ είναι λέγον. Hoc vero
Peripateticorum est dogma, quod ample-
xos quoque fuisse Stoicos discimus ex La-
ertia in Zenone.

ἐποιησάντες τοιάτε τῷ διδασκάλῳ] Lege-P. 90.
bat Corderius: τῷ διδασκάλῳ.

εὐτα μήποτε ἐστι μηδέ τινι ἐσσει, &c.] Sen. P. 92.
suis est: *Quemadmodum populus Iraeliticus nondum peccandi finem fecit, sed aliquando tandem faciet; ita nec ejus supplicio ac poenis modum mors imponet, sed tempus illud quo Gentium plenitudo adveniet. Sic enim sentiebat Origenes, ut sexcenti locis demonstrare est.*

ἐπεινοὶ μὲν γὰρ τὰ διάλογα εἰς τὴν γῆν τῆς ἀγίας, ἀλλο- P. 94.
τελος, &c.] Contentit Codex Vaticanus.
Ghisletius ~~περιέλευτον~~ putat τὰ ἀλόγια. Cor-
derius videtur legisse: ἐπεινοὶ μὲν γὰρ τὰ διάλο-
γα εἰς τὴν γῆν ἀγίαν ἐποιοῦσι, ἀλλογενούς τοιςίνοις.
veritatem enim: nam illi quidem aliena in terra
sanctæ fecerunt, alienos quidem alienarunt. Existimet
Lector utrædotior sit emendatio.

αλλότριον δ' ἄν εἰπῶν, &c.] Basilidem, Valentimum, & Marcionem notat.

ἐπέρηνε Κύπρον τὸν Κέλεων παῦλον. Ita legit P. 98.
Hieronymus; at Corderius, ἐσκριψε, ejus

τις γάρ εἰναι ὁ λόγος ὁ θεόμυθος, &c.] Orige. P. 102
nes Tom. 2. in Johann. Σχόλιον τούτων συναγα-
γεῖν εἰς τὸν λόγον, ανατιμεριζόμενον γενούντα πρός τι-
νας, εἰς λόγους κυρίου, ὃς ἐνθυμῇ πρός αὐτὸν τὸν θεόν
πει, καθ' οὗ ὁ λόγος ὁ θεόμυθος. πρός τὸν πατέρα τὸν
αὐτοῦ, &c.

εἰσοντος διανοήσεως ή δεύτερης, &c.] Marcionitas hic quoque attingit Origenes, cum quibus semper ad præhancum compositus est.

ιπεράρναντον τας ἀστικας, &c.] Hiero- P. 105
nymiana, quam hic damus, reliquæ Homiliæ interpretatione, ad finem Homiliæ 9 Origenis in Esaiam a junctam reperies; ubi legitimam Origenianæ ipsius in Esaiam Homiliæ interpretationem loco suo deturavit, & cur intercederet, causæ fuit. Ea

OBSERVATIONES ET' NOTÆ.

I

accommodare studuit: obtunditur aliquo modo, aut non obtunditur id quod est calix i.e. unicuique secundum mensuram peccatorum interrogata. Nos vero donec melior nobis Codex succurrat, legamus πότερον pro πότερον, quod mihi tamen non satis placet.

וְבָם, *con-
culcavit* : Jerusalem vero *אֶת πάτην*, *vidit*, &
כִּי *πάτην*. *pax*. Vid. Ios. 18. 28.

ως τίνα με ἔτενες, &c.] Hieronymus: *Quasi* P. 137.
quem me genuisti, &c. Græca secutus est
τοῦ πατέρα.

p. 120. ὡς πάλιν ἐν λογοῖσι τινέσσι οὐ περιττοῦ, οὐδὲ τῶν &c.]

ἐν πασῃ τῇ γῇ | Hæc Scorialenis codex infra
post illa, τις ἔισινταν; transposita exhibe-
bat, quæ Hieronymum fecutus suo ordine
collocavi

πιστεῖς εἰς ἀνόν] Hieronymus : *Credis in eum, vesectur secum; postrema hæc desiderantur in codice Scorialense: ἀνίστεται qui- pe sunt, ταῦτα μη κατεδιδούσι, ταπεδοῦσι. γίνεται ἀνίστεται ταῦτα συγχρόνως, εἰσπέσται πρός τοι πι- στεῖς εἰς ἀνόν, δεεῖται ἀνίστεται, νεμπεῖ, vesectur secum.*

P. 121. ἐν δὲ λάθε παραδειγμα, &c.] Hac alio ordine retulerat Hieronymus, quem nos

εἰς ἀγαθὰ τῷδε ἐχθρόν.] Hieronymus : in P. 139.
tempore tribulationis eorum exurgat inimicus,
tegebat fortasse. *Ιερωνύμος οὐδὲν**

ad Scorialensem Codicem accommodavimus, cum praesertim illud, *Accipiam ergo exemplum judicis boni*, orationem inchoare; at istud, *accipiam & medicum*, perficere videatur.

P.122. ἵνα γε σωτηρίας οἵτινες γνωμένοι εἰ αλλοι κόλαζο-
μένοι] Hoc est: si modo per aliorum punitio-
nem digni salare efficimur: male Hierony-
mus: si tamen dignissimum salutem.

P. 123. *προστάσις ἡμῖν*] Ita corremus, cum habe-
at Corderiana editio, *προστάσις*, & legerit ipse
Corderius, *προστάσις*.

καὶ τὰ ἄλλα προσώπα ὑπεῖναι,] Ηας ex Hieronymo ita restituenda sunt: καὶ τὰ ἄλλα προσώπα ὑπεῖναι, ὡς τινας διστάσειν εἰσιν πρόβατα, οὐδὲν ἄλλο ἢ οὐδὲ πέντε πανιάν, ἀνέλε τινας πανιάν, καὶ διαφεύγειν τὴν προνοίαν αὐτῷ καὶ κατοντὶ οὐ προσκόπτοντες, &c.

οἱ διάσολοὶ ὅροι σπονδῶν, &c.] Origenes in Matth. 17. p. 312. ὅροι εἰς τέτοιοις σημαῖα λέγεταις τὰς εἰς πεντάκις πεντακισήκατης μεράλητης γεωμετρίας ἀντιπεμπεντακισήκατης, &c.

αλλ' ἐπὶ ὄποιστενεν; Εἰτ., &c.] Perperam
hæc scripta & interpunkta sunt, que sic cor-
rigas: αλλ' ἐπὶ σκοτεινῷ, ὅταν θύμῳ, μῆν τῷ
σιαστῇ, τριήτῳ διέλθων απὸ τῶν σκοτεινῶν ὄπων· καὶ
ἀναγνωστε.

P. 127. ὁ τὸν πολὺν ἔστιν ιερῷς] Hieronymus: *At vero miserabilis Iudeus: quid si legatus: πολὺν οἴεται;* ἐντολῆς οὐοι ἐν ἡμῖν. &c.] Hanc auctore

Hieronymo sic distinguenda sunt: εὐτολήν·
εὐστήν· εὐτελήν· εὐτελίτην· πόρχα εὐτελίτην·
πόρχα εὐτελίτην· πόρχα εὐτελίτην·

130. τὸν ιερὰν αποκέλειν. *lege, τὸν ιερὸν.*
καὶ λέγεται πῶς ἀνταῦ θύτων πρᾶτον, &c.]

Hieronymus: *& dicetur ad eam; Non nos contristamur super Ierosalem, & calamitatibus eius, & omnis populi illius.* Hac ergo in Hieronymianae interpretationis exemplaribus deciderantur; *τις φεισει τὸν στρατιώτην,*
εἴτις οὐκωραστὸς εἰπεισοι.

Math.

ὅτι ἡ ἑορτή σε μῷ πινεῖσθαι γίνεται] Exod. 12.8. P. 14
LXX, reddiderunt. μῷ πινεῖσθαι, quod F.

XXX. reddiculum: *μεταγωγή*: quod Ebraice est: *דָּבָר הַיְ*: Jonathan: *הַנְּהַיְ*: *רַב יְמִין*, cum parthenio & intybis: Hieronymus: *com lactuicis agrestibus*: Cyprianus, *umpieridibus*: Ambrosius, *cum amaranitidine*, quemadmodum & plerique Interpretes: Ruinus Homilias Origenis vigescim tertia in Numeros interpretas: *manducabitis enim*

azymacum amaritudine sive picrii. מְרוּמָה ge-
nérale nomen est, quo amara omnia, & si
clus mentio fit, amara omnia edulia conti-
nentur: id autem his locis ad certam spe-
ciem LXX. Interpretes revocarunt, πιριδας
nempe, quod deterius est lactucæ genus.
LXX. autem Hieronymus fecutus est.

καὶ τὸ εἰρημένον ἐν τῷ ἐναγγείλῳ ὁ λαλῶν ἐν ἰψῃ] Habentur hæc Zachar. 2.3, in Evangelio autem neutiquam comparent, sed ~~μηνυσ-~~ ^{να} ejusmodi ~~μαρτήματα~~ Origeni solennia sunt.

Hieronymus: *Sive Septuaginta Interpretes*,
scut *et cetera. Secundum differentiationem* [P. 154]

P. 145. καὶ δῆτε τοῦ ἡμερατῶν, θρύψας] Verte:
peccatore quippe regnante tinebat, Sedecia
nimis. Vid. 2. Patal. 36. Origenes Ho-
mil. 10. in Jerem. ἵερμας τέχνης τῷ θρόνῳ ἀμα-
τωδίατον ὡς ἀπὸ τῶν γένεων τῆς αἰγαλο-
ιερεμας extitit temporibus maximorum pec-
catorum: sub ipsa sicut contigit captivitas.

et de rebus ecclesiasticis et de scripturis] Depromta
hæc sunt ex Evangelio Ebræorum, ut ex
Origene Tom. 2. in Johann. p. 58. discere
licet.

P.148. τοντορ χεφινον ουδιδρτημα] Hieronymus Praefat. in Paralip. ad Chromatium: Si LXX. Interpretem pura, & ut ab eis in Graecum versata, editio permanereret, superflue me, Chromati, Episcoporum sanctissime atque doctissime, impelleres ut Ebraea tibi volumina Latina sermone transferrem. Quedenim semel aures hominum occupaverat, & nascens Ecclesia roboraverat fidem, justum erat etiam nostro filio testio comprobari. Nam vero cum pro varietate regionum diversa ferantur exemplaria, & germana illa, antiquaque translatio corrupta sit, atque violata, &c.

P.149. ὅτι τὰ ἔτι Στάσιμος ἤγραψεν &c.] Nefandam hanc doctrinam propugnabat Theodosius quidam Zbytianus. Epiphanius Hær. 54, cap. i. Philastrius Hær. 50, & ante Theodorum Cerinthiani, Ebionæ, Carpocrasi, & Alogi. Eam post Origenis ætatem Arius exfuscitavit.

P. 150. οὐτε τις γε κατενθύσει τεῖς ἔχονται διαθέσεις, &c.]
Origenes in Matt. 13, p. 215. οὐτινός δέ τοι
καὶ ποιητὴν ὀμοιόθεν οὐ βασικεῖς τοῖς ἔργον, καὶ πει-
τελεῖται τούτους ἐπανδραστούς καὶ ποιητὰν νομιμάτων
παλαιῶν θεατῶν γραφεῖν.

P. 151. πότε εἰσιών καθ ἔσθετον, &c.] Ήταν ιταν-
τηρικόνεις θεότητας Hieronymus: οὗτος εἰσιών
καθ ἔσθετον νομίμη τις οὐκ θεός Φύρων μεγάλα
λεπτά μη τὸ ξέλαθρον οὐδὲ τὸ σωμάτιον Φύρων,
καὶ γνωμένης τι προτείνει τὸ ξέλαθρον, παράδειγμα οὐλαρού,
μηδεμίας τις, &c.

P. 152. εἰναι διαθητοῖς τοῖς χρόνοις, &c.] Vide Nos infra ad haec Originis in Matth. 16. pag. 275. πέπονος γαρ πᾶσιν καὶ τοῖς μακαροῖς, εἰ δὲ ἐπέστη ὥρα πεντακοσίων ἀκολατῶν πεπτέρας, καὶ γένι ταῦτα πάντα τοῖς πέπτραις ὀποιδομένοι ὅτι ἐκκαταστάθησαν πάντα λόγοι. Καὶ οὐκαντί αὐτὸν πεπλεύσατο. οὐκέπαστο γαρ τοῦ τελείων ἐχθρῶν τοῦ ἀβροτομά τοῦ συμπληρεύοντος πάντα μακαροτάτα λόγους, καὶ νοματωτικός εἰναι τοῦ θεοῦ ὃς πάντας μακαρίων

Σια δὲ οἵσαις τῶν προφητείαν αὐτὸν] Hieronymi editi codices habebant: *Esaiam per Prophetam, &c. per Esaiam Prophetam*: correxi-
mus: *per Esaiam, prophetiam.*

Hieronymus: *Sive Septuaginta Interpretes*, sicut & cetera, secundum dispensationem suam auferne voluerunt. *Hic, ut alibi passim, le Interpretibus LXX. parum exequim præbet Hieronymus: quodque mireris, quum eos ad libitum omnia & temere detruncare conqueritur, Origeni ipse aliena, & spuria affinxit, voces illas nimium; sicut & cetera,* P. 154.

ἴσων γάρ τοι ὁ καθοδοτητής, &c.] Similia habet libr. 4. & 6. contra Cels. Homil. 2. in Cantic. Homil. 1. in Ezech. libr. 1. de princip. cap. 1. At libr. 2. Operis ejusdem cap. 11. ipsum sibi impium succendere ignem docet, cum admissorum criminum memoria torquetur, & conscientiæ stimulis agitatur. Unde non recedit Augustinus libr. 21. de Civit. Dei, cap. 26. Hæc vero perpendimus in Origenianis, ubi de penit. & præmissis disputatur.

¶ *ad inias, &c. &c. &c.] Non hoc solum loco, sed ex centis aliis Purgatori-um statuit Origenes, at quo modo, ita nem-pe ut non aliis ignis, non aliae poenae, quam Purgatoriū, & temporarie animas tor-queant.*

δια τὸν ἐντοπίσεον ἑαρόν, &c.] Hæc misera-
biliter accepta sunt, quæ sic emendari pos-
sunt ex Hieronymo: ἵτει διηγέρεται ἑαρόν
πειθαρει, καὶ εἰπεν ὅτι ἀδελφὸν ταῦτα
γενέται, ἢ απειρία αἰώνων γένεσι. Hanc por-
ro infidelitatem LXX. Seniorum Interpretationis, qua capit. XVII. Jeremias priores
versus quatuor prætermisit, Judæorum posteriorum temeritati ac perfidia tribuit
Origenes, ab ersque plurima LXX. Inter-
pretum exemplaria fuisse corrupta queri-
tur, quemadmodum & Justinus Dialog.
cum Tryph. At Hieronymus τούτοις semper
infensus hanc in eos culpam confert in suis
ad hunc Jeremias locum Commentariis.

OBSERVATIONES ET NOTÆ.

17

pente evolat. *Impura quoque & illa est*, adeo ut
que conjugi sua viduata sunt, singulari certa-
mine invicem pro concubitu decertant, & mas-
post victoriā māremineat. Quem locum
ex canē quam tractāmus Origenis Homilia
depromserit Catenæ concinnator, & pro
eiusmodi consarcinatō more recoxer-
it, an aliunde integrum transtulerit, incer-
tum est. Id autem ex Aristotele petitum est
libr. 9. *Histor. Animal.* cap. 8. ὅταν δέ τις ἀπεύ-
πιστεύει τῇ νεοτελεῖ, προκύπτει ταῖς πέριξ τῇ Ἰν-
γονιᾳ, ὡς ἐπιτετταῖς θέσαι, καὶ ἐπιτετταῖς, ὡς λαβό-
μενοι, ὡς ἐπιτετταῖς, τοῖς ἀν διαδράσαι τῇ νεοτελεῖ ἐπαγγεῖος
καὶ τοῖς ἐπιτετταῖς ἀντί, ἀναγεννεῖται πελεῖ,
& mox: ὡς περ δὲ ἐπιτετταῖς, κανόνθετος τὸ ὄρεον ἔστι,
καὶ ταῦτα. *Cum aliquis venando in nidum in-
ciderit, provolvit se perdidit ante venatorem;*
quasi jamjam capienda sit, & sic hominem ad
se, sui capienda sibi alicui, donec singuli pulli
prospererint: interea avolat ipsa, & pullos rur-
sum revocat. & mox: *Quemadmodum autem
dictum est, waſtra est hec avis, & astuta.* Ea-
dem hauserunt indidem Plinius lib. 10. cap.
33. & ex Plinio Solinus cap. 7. *Ælianuſ lib.
3. de animali, cap. 16. Athenaeuſ lib. 9. Com-
mentarius in Hexaëm. Eustathio tributus,*
Phile in Jambis, & Aristophanis Scholia-
tes in Avib.

159. *ἰεὶ δὲ τὸ ζῷον πάντα ἀνθερός, &c.*] Auctōr
quoque Aristoteles loco laudato: ὅταν δὲ
παραπλαταῖται, δὲ πάντες περιάρασσον, καὶ μάχον
ταινότες, καλωτοὶ δὲ τέττας χήρες, δὲ δὲ ἀπίθετοι μα-
χέντες τὸν ἀπολυθεῖτον νικάντων, τὸν τέττας ὁχει-
μόντος μέντος. *ἰεὶ δὲ κρατηδῆ τις ζῶν τὸ δευτέρον, ἢ
ἔπειταν, δέδε λαθρόν ἀγενεταῖς, ὑπὸ κρατιστένοντος.*
Cum autem effugit, ut ovis incubet, clamitant
mares, & inter se decertant. Hos viduatos vo-
cant. *Quiverofuerit in certamine inferior,*
victorem sequitur, ab eoque solo initur. *Quod
siā secundo etiam, vel alio quovis vincatur ali-
quid, ab eo quoque victore clam subiegitur.* &
lib. 6. cap. 8. *Ἐ τὸ νοτοτούς, ὅταν πρῶτον ἐξεργά-
τευτοί τοις ἀπόλους. Pullos etiam, cum primum
foras educunt, mas init. Antigonus Carystius
in Paradoxis, cap. 110. de perdicibus:
καὶ τὸ νοτοτούς δὲ τὸν πρῶτον ἐξεργάταν, ὅτεντοι τοις,
τοις δὲ πρός αὐλάντας μάχεσθαι. & pullos, cum pri-
mum educunt, subigere ipsos; simulque decer-
ta. Quem locum non intellexit Xylander.
Eadem hæc habent Plinius, Solinus, *Ælia-
nus, Athenaeus, & Phile locis proxime lau-
datis, & ex Origeni Hieronymus in eun-
dem hunc Jeremiæ locum, & præter eos*
Isidorus lib. 12. Orig. cap. 7. At non perdi-
ces solum, sed galli etiam fœdum hanc inter-
se libidinem exercent, nam qui victoriā
reportavit, non vieti solum conjuges, sed
ipsum etiam gallum subigit.*

δῆλον δέ τοι ταῦτα διν' ορεῖσιν οὐδὲ, &c.] Epiphanius tamē in Physiologo cap. 9. homi-
nem piūm perdicī comparavit.

P. 150. *Σὺ πάντας τῶν εἰπόντων]* Pessime id interpretatus est Hieronymus: *per omnes qui aliena à Deo gloria cupiditate rapti sunt.* ἐπόσος apud Ecclesiasticos Autores opponuntur ἐπόσος, & vertere debuit: *per omnes qui perversis opinionibus adhuc resunt.*

P. 160. Principium vero capituli secundi istud lectum est. Et paulo infra: *εὐθέατε τὸν ἀνθρώπον*, quod ita reddidit Hieronymus: *sic finita est etiam secundi capituli circumscriptio*: & Homilia in Jeremiam, juxta Latinam dispositionem, tertia: *Deinde exordium alterius capituli*: *Aperuit Dominus thesauros suum, &c.* idem in Isaiae 32.2. Ebrei capitulum superius, in quo legitur: *Va qui prædaris: nonne & ipse prædareris, & reliqua usq; ad finem, &c.* Quod capitulum dixit Hieronymus, aliquando comma unum est, sive versus unus recentior illus, quam hodie sequimur, divisionis; aliquando plures: hic certe Origenem interpretans, quod *εἰποντας* dixit Origenes, ipse capitulum reddidit, quo versus 13. & 14. capituli 17. Jeremias continentur. Observatum est à nobis ad Homil. in 1. Reg. *Θεοντας* illic appellat Origenem, quæ in hodierna & recepta distinctione pro capitibus habentur: & Homil. 28. in Jerem. *μιαν τετραπλόν* appellat, quidquid habetur à septimo versu ad duodecimum. Sed hæc quo clariora fiant, rem altius repetemus. Biblia sacra non ita oīm fuisse lecta ac distincta, quemadmodum nunc sunt, notum est eruditis, sive Judaica exemplaria intelligas, sive *τῶν ἁ*, sive Vulgaræ Editionis. Ac primum de Judaicis. Scribit Elias Levita univerlam Legem versum unum oīm fuisse. Hieronymus Praefat, in Josue, & Paralip & Isaiam, interpretations suas novo scribendi genere lese distinxisse testatur: unde proclivis conjectura est ab Ebraicis codicibus ejusmodi partitionem abfuisse: hanc vero ab Hieronymo per cola & commata divisionem, vi- tanda confusione, & sensu barbarici adhbitam fuisse, testis ipse est. In Synagogarum autem usum distributi sunt libri Mosis, idque non uno modo. Cum enim quotis quibusque sabbathis pars aliqua Legis ac Prophetarum populo prælegenda esset, juxta sabbathorum numerum Lex in Lectiones distributa est, quæ *τριστον* appellantur, & ad Mosen à nonnullis, ab aliis ad Esdram referuntur. Talis videtur fuisse quam *περιοχὴ τῆς γεανὸς* appellat Luc. A&t. 8.32. Distinctiones ad hæc invexerunt quasdam, quas Apertas & Clausas dixerunt, *τριπλα & τετραπλα*; indeque librorum suorum oram his literis 5 & 6 insigniunt. Ac demum in *Θεοντας*, sive versus, jam inde ab antiquis temporibus Lex divisa est, ab

ipso Moïse juxta nonnullos, ab Esdra juxta alios, à Maforethis juxta reliquos; eorumque versuum Thalmudistæ meminerunt. Horum omnium, sed & singularum etiam literarum collectum numerum in fine describant, hodieque describunt. Quem in se laborem *Θεοντας* recipiebant. Prophetæ quoque in *τριστον* & versus jam oīm secessuere. Haphtararum inventio- nem ad Antiochi Epiphanius tempora; versuum etiam ad antiquorem Christo atatem, sed levibus argumentis referunt. Addendum id quoque, quod ex Origene referit Eusebius lib. 6. Histor. cap. 25. librum Regum primum & secundum unicum apud Ebraeos volumen constitutum; ac unum item, tertium & quartum; & unum quoque Paralipomenon utrumque; unum etiam, Esdræ primum & secundum Jeremias item Propheticam cum Lamentationibus & Epistola, unum. Quod ad LXX. Senum Interpretationem pertinet, cum in Synagogis Judæorum Hellenista rum prælegeretur, probabile est, hos eam in usu suis distribuisse, sed ita tamen ut in Synagogis solum divisiones illæ obtine- rent. Exemplaria duo antiquissima LXX Interpretationis, quorum alterum Romæ habetur; alterum ab Hesychio, ut videtur, emendatum, Alexandria Constantinopolim à Cyrillo Lucare Patriarcha Constantinopolitano translatum; ad Carolum deinde Britanniæ Régem transmissum in Anglia servatur, utrumque ante annos mille supra ducentos exaratum, nullum caput, aut versuum, imo ne verborum quidem distinctionem præ se fert; exceptis solum libris *τριπλα*, quosque per versus primum ab ipsis Authoribus compositos fuisse credibile est; Job dico, Psalmos, Proverbia, Ecclesiasten, & Canticum. Cum hac autem Interpretatione maxima Patrum Græcorum pars, dum Scripturam S. Commentarii illustraret, uteretur, unusquisque contextum factum, quem *εἰποντας* appellabat, pro arbitrio & captu distinxit; unde nullam tunc fuisse distinctionem præ exte- ris probatam, ac vulgo receptam appareat. Neque in capita solum, sed in versu etiam, pro captu suo, verutu illi Patres Scripturam distribuebant. Origenes Hexapla sua in eola discreverat, ut est apud Euseb. lib. 6. Histor. cap. 16. Id in duodecim Prophetis te- cisse se testatur Hesychius presbyter Hiero- folymitanus, cumque morem ab antiquis *εογε*, & *λατιν* temporibus tenuisse. Videtur tamē *Θεοντας* Origenes Prolog. in Cantic. aliquam in ipso Cantici titulo distinctionem jam rece- ptam, & inolitam observalse; sed vereor, ne de suo Rufinus, Interpres fluxæ fidei, id adiecere. Quod si genuinus est locus, ve- tusto

OBSERVATIONES ET NOTÆ.

19

tusto aliquo Codice, suis distinctionibus instructo, è Symmachis fortalit Bibliotheca deponito, usum Origenem fuisse dicendum est. Ordo ille quo dispositos habendum est. Psalms, LXX. Sēnum diligentia debetur, si Hilarius Pictaviensem audimus. Sribit enim ille Psalms primaria dispersos & inordinatos, ab Esdrā deinde in unum volumen fuisse collectos & à Septuaginta dum interpretibus in numerum & ordinem fuisse redactos. Hoc si post Esdrā tempora in quinque libros partitum fuerit psalterium ab Ebrais, quemadmodum factum refert Epiphanius libr. de pōder. & mens. cap. 5. Id commentum refellit Hieronymus in Praefat. in Psalms juxta Ebraicam veritatem, ad Sophronium: *Nos, inquit, Hebreorum auctoritatem secuti, & maxime Apostolorum, qui semper in Novo Testamento psalmorum libram nominant, unum asservimus psalmorum volumen.* Conciliabitur uteisque, si in quibusdam Ebraicorum codicibus hanc obtinuisse distinctionem dicamus, sev in aliis. Nec quicquam evincit Hieronymus hoc argumento, unicum esse Psalmorum volumen: fatebitur quippe Epiphanius, unicum esse volumen, at in libros quinque distributum. Quandam in Psalterio Latino divisionem obtinuisse sua aetate faris indicat Hieronymus initio Epistole 24. ad Marcellam: ea vero eiusmodi fuerit, incertum est. Notandum istud Hieronymi ex Proemio Commentariorum ipsius in Psalms: *Psalmi, inquit, qui præzulat esse non videntur, apud Hebreos prouo psalmo habentur.* Præter quintuplicem istam Psalterii divisionem, in viginti partes secum illud exhibent veteres Graecorum Liturgiae & Euchologia. Partes illæ κατισταται appellantur, quasi dicas *Sessiones*. Nec Latina Veteris Testamenti editio certam habuit divisionem. Ea quæ nunc usurpat per versus distinctione recentissima est, & hodie vel heri nata: antiquior distinctione per capita. Prior illa in Latinos primum inducta libros, Ebraicorum, Graecorumque pervasit; posterior hæc à Latinis, an à Graecis profecta sit, non liquet. Ex antiquis Partibus nullus plane Scripturæ loca deponens, verium vel capitum hodie receptorum numerum notavit. Augustinus quidem ita Bibliorum versus videtur distinxisse, ut sex dictiones unusquisque versus contimeret; sed id Augustiniano codici videtur fuisse peculiare, non omnibus communis. Libros Scripturæ plerosque, & fortasse omnes per versus distinxit Hieronymus, sed hodiernæ distinctionis nulla apud eum extant vestigia. Quod si recentis per capita divisionis, quæ tota insedit Bibliæ, aetatem quæras, ante sexcentos annos repertam

eam responderim. Eam certe tenuit Theophylactus, qui ante undecimi seculi finem floruit, ut declarant επιθετικα, quas Evangelii præfixit; & illam etiam hac aetate vertuti præferunt Manuscripti. Hieronymo tamen recentiorem putamus. Eandem fere ac Ebrai in dividendo Veteri Testamenti rationem servarunt Syri, Samaritani, & Copti, sed peculiarem suam fibi distinctionem habent. Gencsin in 1534. versus distribuunt Ebrai; Syri in 4509. Samaritanorum, & Coptarum divisionem notavit Kircherus in Prodrōmō Copto. Dixi de veteri Testamento, accedamus ad Novum. Vetusissimum Novi Testamenti Graci divisionem eam esse reperio, que est per Titulos, qui & θεοπατει, & ληματα. Tituli dividebantur in θεοπατα, seu θεοπατει, θεοπατα in τιχει, seu Comata, seu Cola, quæ & Incisa, & Cæsa. τιχει autem seu versus sensu fere definiebantur, ita ut breviores essent nonnulli, alii longiores; & summa demum τιχει in fine libri collecta, quemadmodum & θεοπατει ληματα in initio, adnotabatur. Quod in variis autem Codicibus τιχειοτητα variant, ex eo evenit, quod pro captu suo librarii sententias ultra, citrore definirent, & interducent distinguerent. Titulus integrum aliquod argumentum complectebatur; ηθαλαιον certam aliquam argumenti hujus partem; τιχει periodum ab alia distinctione, determinatam sententiam. Falluntur multi, qui quotiescumque θεοπατει aliquam designant Patres, ad divisionem tum temporis vulgo receptam eos respexisse putant: sapientissime enim tamenemata a reliquo contextu, ad libitum ac pro tempore divulgata hac vocē nuncupabant. In vulgatis codicibus certi erant Tituli in aliquot capita distributi, quæ capita versuum numerum determinatum exhiberent. Rem exemplum illustrabit. Matthæi liber divisus est in Titulos LXVIII. Hi Tituli ηθαλαιον quoque ab Euthymio, & Occumenio, aliisque appellantur, & in manuscriptis, & excusis quibusdam libris suo ordine editi extant. Primus est ηθαλαιον μαργαριταριον τιχει, & reliqui deinceps, ηθαλαιον autem habuit CCCLV, juxta Ammonium, Eusebium, & Tatianum, Suidas, μαρθωνος τιχει ηθαλαιον, επιθετικα τιχει. τιχει autem varium numerum variii repræsentant codices; alii εφε, alii εφεξ. Neutquam ergo audiendus Caſaubonus, qui Veteribus idem fere ηθαλαιον fuisse docet, ac nobis hodie versiculum. Quamvis enim ηθαλαιον, & Capitulū aliquando pro versu uno sumatur, vel si propri loquū decet versum unum complectatur, ejusmodi tamen ηθαλαιον hic non inteligit Caſaubonis, sed illa in quæ Novi Testamenti Tituli distributi sunt: nostrorum

C 2 au-

AD ORIGENIS COMMENTARIA

20 autem versiculorum numerus antiquorum ~~versiculorum~~ numerum triplo circiter superat. At Veterū ~~versiculorum~~ hodierni breviores erant. Eustathius Antiochenus libro de Engastrimytho à Johann. s. 59. ad 10. 31. ~~versiculorum~~ numerat 133. cum recentior partitio 72. solum habeat. Origenes apud Eusebium scribit posteriores duas Johannis Epistolas centum versiculos vix absolvere, cum partitio hodierna 29. tantum versus complectatur. At Novi Fœderis ~~versiculorum~~ secundæ Epistolæ trigesima, tertiæ quatuor & trigesima tribuunt. Recentior vero divisio è Latinis codicibus profecta Græcos demum occupavit. Sane tota hæc distinguendi ratio ex Auctorum, Librariorumque arbitrio pependit. Libri quidam peculiarem nobis repræsentant Evangeliorum distinctionem. Luca Evangelium in 83. capita distribuit Euthymius; Ammonius in capita 343; distinctione Latina vetus in capita 107. hodierna in 24. Ambrosius in Titulos 164. Beda in capita 193. Receptissima tamen & vetustissima distinctione ea fuit quam invexit Ammonius, quæque apud Suidam expressa est; eam quippe Cæfarius Nazianzeni frater, & Epiphanius agnoscunt. Eadem quoque in reliquo Novi Testamenti librorum distinctione varietas reperitur. Latina porro Novi Fœderis distinctione Veteris distinctioni coæva videtur. Id vero Latinis moris fuit, ut longiora Novi Testamenti capita in septem partes, breviiora in quatuor distinguerent, easque partes literis Alphabetis signarent: id quod in excusis etiam Novi Fœderis libris saepe servatur. Dixi ~~versiculorum~~ librorum Novi Testamenti colligi fuisse solitam & adscribi. Hoc in Veteri quoque Testamento à Syris, Samaritanis, Iudeis, Græcis, & Latinis factum est. Nec in sacris solum Libris, sed in exoticis etiam Græcis & Latinis usurpatum, Id erudite probat Salmasius in Prolegom. ad Solin. id quoque declarant lemmata præfixa Asconii Pedianni commentaryibus Cornelianam, aliasque Tullii orationes: declarant & Praefationes Digestorum Justiniani. Aristotelis, Zenonis, Chrysippi, aliorumq; libros per versus fuisse distinctiones ex Laërtio notum est. Tradidram sibi à Iudeis dividendorum versuum, & colligendorum rationem Arabes quoque retinuerunt. Alcoranus per capita & versus divisus est; versuum & literarum numerosus in fine collectus & adscriptus: sed prior ille variat, nec eundem semper codices praferunt. Quanquam id fere ab illis observatum video, ut in ~~versiculorum~~ singuli versus definant, nulla æqualitatis illorum ratione habita. Hic autem magno Salmasio neutram assentiri possum, qui post Henricum

Euseb. His.
fior. Eccl.
1.6. c. 25.

Stephanum, & Cæsauponum, Ebraeos & Arabes versus suos sensu determinasse, & ejusmodi versuum numerum in fine subduxisse scribit; Latinos autem & Græcos sententiam unam in plures, paucioresve lineas pro codicis angustia dispensuisse; ~~versiculorum~~ vero, seu versus appellasse, non totam illam sententiam, sed singulas lineas; proindeque nescire se addit, quid emolumenti Græci, Latinique ex hac linearum collectione ceperint; cum pro angustiis codicis variaverit. Mirandum profecto fore illud, si ita esset; quod certe non est: nam ut versum lineam aliquando significare fatear, summa certe illæ versuum, non lineas singulas, seu ductus, seu sulcos librorum, sed totas sententias complectebantur: id quod ipse agnoscit tandem Salmasius in Epistola ad Sarravium, sive mutata priore sententia, sive oblivioni data: *Interdum quippe, inquit, duas, interdum tres, aut plures lineas singuli versus occupabant. Græci ~~versiculorum~~ appellant. Opera autem ipsa numerabantur per versus, quorum summa in fine libri subducta notabatur. Inde moris erat sic loqui &c. Hæc non eo commemoro, quo de Viri supra fidem erudit, ac de me olim optime meriti laude quicquam deminutum velim, nam*

αποτελεσθεντες τερτιον απωλειαν θυσιαν

Una ergo fere fuit Ebraeorum, Arabum, Græcorum & Latinorum, cum in sacris, tum in exoticis libris, versuum subducendorum, & notandorum ratio. Quod quum omnes tamen non facerent, immo libros suos una serie nonnunquam scriberent, si postmodum in capita ab indoctis librariis distractisunt; unde in manes saepe optimis Auctioribus errores, spissæque tenebria afflueant. Quin & eo audacia sunt progreffii, ut ineptissima lemmata capitibus afflueant. Atque hæc labes maximam bonorum Scriptorum partem pervagata est. Sed hæc sunt alterius loci. Nunc redeamus ad propositum. Patet ex supradictis frustra in hodierna Scripturæ divisione rationem quarti ~~versiculorum~~ Origenis, & Capitulorum Hieronymi. ~~versiculorum~~ dicit Adamantius, certum aliquod Scripturæ membrum ad libitum determinatum & circumscriptum. Capitulum eodem sensu usurpatum Hieronymus; nempe pro eo quod Gallice dicitur, *un passage*. Ita excentis locis accipitur apud Rufinum: velut cum ait in interpretatione Apologia Pamphili: *In tuis principiis (libris) in quibus plures unius Capituli interpretationes exponit: & mox Ponens exemplum quod illi superiori conveniat ex eo libro quæ in Epistol. Pauli Apostoli ad Titum scripsit, aeo Capitulo in quo dicit Apostolus: Hereticum hominem post trinam correptionem devita, scens quia*

AD ORIGENIS COMMENTARIA

22
P. 197. *εἰσερχόμενος δὲ εἰς οὐρανὸν τὸν πατέρα τὸν αὐτοῦ τοῦ Ιησοῦν] Id est: se injuria affectos putant, qui reprehensifunt. Ita reddendum quoque quod mox sequitur: ναὶ δέ τοι εἰς οὐρανὸν τὸν πατέρα τοῦ Ιησοῦν, οὐ τοις οὐρανοῖς, τραπέζιν, &c.] Alludit ad dictum illud: οὐκομοι τραπέζιοι γένεται, quod Christo à Patribus antiquis tribuitur, nec in Novo tamen Testamento reperitur. De eo agemus alibi fusi.*

IN EZECIELE M.

P. 200. *εἰς τὸν οὐρανὸν] Scriptit ad hæc Interpres: Quatuordecim modo supersunt: Homilia cum Tomis confudit: Homilia enim Origēnis in Ezechielem 14. supersunt, Tomi nulli. Tomos autem & Homilia in hunc Prophetam lucubratus fuerat Origēnes.*

εἰς τὸν οὐρανὸν οὐδὲν] Ebr. οὐδὲν γένεται, id Ionat, Sedimentum aquarum, vel aquas quietas, & tranquillas, quarum fax omnis & cœnum in fundo subludit: optimè LXX. εἰς τὸν οὐρανὸν οὐδὲν. Ita Ezech. 32. 14. idem verbum υψων pollet significatione: οὐδὲν γένεται οὐδὲν. LXX. τὸν οὐρανὸν τὸν οὐρανὸν. Malè ergo Philocalia Interpres vertit: aquam appositam: rectius dixisset, compositionem.

εἰς τὸν οὐρανὸν οὐδὲν οὐδὲν, &c.] Marcionistæ, aliisque ejusdem farinæ Hæretici, Epiphanius Hæt. 42, cap. 4.

εἰς τὸν οὐρανὸν γραμμάτων, &c.] Vetus Testamentum Opifici, Novum Christi Patrivulgo tribuebant Credo, ejusque affectus. Qui autem Vetus Testamentum duabus Auctoribus adscripsertunt, ii fuisse videtur e Marcionis auditoribus aliqui: hi quippe in variis lectionis dissipati sunt, Epiphanius teste Hæt. 42, cap. 13, & Auctore Dialogi de orthodoxa fide, qui Origēni adscribitur. Partim autem Opificem, partim Malum, Veteris Testamenti auctores sibi videntur fixissæ.

IN OSÉE.

P. 201. *εἰς τὸν οὐρανὸν οὐδὲν οὐδὲν, &c.] Hæc ad periodum supra inchoataam pertinent, eamque claudunt, nec ab Interpreti disjungi debent. Quod sequitur: οὐδὲν οὐδὲν (non ut male editum est, μηδὲν οὐδὲν οὐδὲν τὰ προκειμένα μηδὲν, distinctione carere non debuit: nam post αἰτίων addenda οὐδὲν οὐδὲν, vel virgula, ut id quod sequitur, οὐδὲν &c. ad id referatur quod præcedit, εἰς τὸν οὐρανὸν οὐδὲν οὐδὲν.*

εἰς τὸν οὐρανὸν οὐδὲν οὐδὲν] Interpres: Domini cum essem, invenerunt me, ita & pag. scq. quam lectionem ne Grammatica quidem ferre

potest. Ebraice habetur *לְאַתָּה בְּבֵיתֶךָ* in Bethel, quod secuti sunt Aquila, Theodotion, & Symmachus; item Jonathan, Syrus, & Vulgatus, LXX. εἰς τὸν οὐρανὸν οὐδὲν οὐδὲν. Theodoretus, &c. Sive ergo hæc Oseæ ad Gen. 23, pertineant, sive, ut alii, ad Gen. 35, Bethel hic significatut, quæ prius Luza dicta fuit, & postquam vitulum aureum populo adorandum in ea proposuit impius Jeroboam, Bethaven appellata est, id est, *Domus idoli*. Inde Oseæ 10. 5. *vacas Bethaven coluerunt habitatores Samariae*: ubi LXX. τὸ μέρος τῆς οἰκουμένης ἡ κατακύρωση ταπεινή, Videndi Theodoretus, & Cyrillus in Ose. 12. 4. & ille præterea in Oseæ 4. 16. Bethaven porro illa diversa fuit ab altera nominis ejusdem, de qua Jof. 7. 2. Aven autem, πόλις, juxta aliam διάσηγη LXX. legerunt semper *On*, & Bethaven reddiderunt, vel, οὐδὲν, vel, εἰς τὸν οὐρανὸν. Unde facile emendaveris quod eorum optimas editiones occupavit mendum, i. Reg. 13. 5. εἰς οὐρανούς εἰσερχόμενος εἰς τὸν οὐρανὸν οὐδὲν οὐδὲν. legendum siquidem, Barlaam, cum juxta Interpretum omnium consensum Ebraice habetur, *Bethaven*; ipsaque adeo Complutensis editio habeat: εἰς τὸν οὐρανὸν οὐδὲν οὐδὲν. Item i. Reg. 14. 23. pro eo quod est: οὐδὲν οὐδὲν οὐδὲν οὐδὲν οὐδὲν. Ebraice quippe contentientibus Interpretibus fitchabatur. Confirmat emendationem nostram Codex Alexandrinus, qui habet, οὐδὲν οὐδὲν, & Complutensis Editio, οὐδὲν οὐδὲν. Ex hac quoque variatione οὐδὲν οὐδὲν in voce πόλις factum est, ut Αἴγυπτiam urbem hujus nominis, in qua sacerdotium gerebat Putiphæt, Aven appellaverit Hieronymus ii. Comment. in Ezechiel, cum vulgo *On* nuncupetur. Eam in Hieronymo lectionem frustra sollicitat Drusius 10. Observat, cap. 15. Nec id prætermittendum Dionysium Alexandrinus. Epistol. contra Paulum Samosatenum Respon. 8. Cyrillum, Arabem Interpretem, & Barberinianum codicem τῶν διατάξεων, hoc Oseæ loco legere, εἰς τὸν οὐρανὸν οὐδὲν οὐδὲν.

εἰς τὸν οὐρανὸν οὐδὲν οὐδὲν] Ita M. Alexandrinus, & Syrus Interpres, & Arabs; ita Cyrillus. At Romana editio, & Complutensis habent, οὐδὲν οὐδὲν.

IN MATTHÆUM.

χράμμασιν οὐδὲν οὐδὲν σωτηρίαν] de eo argumento actum est a Nobis, libro de claris Interpretibus.

εἰς τὸν οὐρανὸν οὐδὲν οὐδὲν] Priore scilicet; P. 203 nam posterior dubii erat auctoris, & auctoritatis. Vidi. Nos inf. ad Tom. 5. Orig. in Joh.